

Назарова Л. В., доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки та менеджменту, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, Миколаїв, Україна

ORCID ID: 0000-0002-6929-7661

e-mail: Ludaviva@gmail.com

Стратегічні напрями модернізації механізму управління економікою регіонів

Анотація. Досліджено основні стратегічні напрями модернізації механізму управління економікою регіонів. Визначені основні проблеми, що виникають при вдосконаленні системи управління регіонами. Розроблено і представлено механізм управління економікою регіонів у розширеному трактуванні з позицій структурно-процесного підходу. Представлена оцінка розвитку системи управління економікою регіонів у пострадянський період та визначені основні проблеми, що виникли. Розглянуті основні фактори трансформації механізму управління економікою регіону на сучасному етапі. Запропонована укрупнена схема оцінки результативності управління соціально-економічним розвитком регіону. Досліджені основні фактори трансформації механізму управління економікою регіону на сучасному етапі. Зазначено, що в умовах посилення самостійності функціонування територій і проведення децентралізації важливим завданням є пошук ключових параметрів модернізації механізму управління з позицій диференційованого підходу, основним з яких є рівень соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: регіон; економічна система; модернізація; стратегія; механізм.

Nazarova Liudmyla, Doctor of Economics, Professor of Management and Economics Department, V.O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University

The strategic directions of modernization of the mechanism for managing the regional economy

Annotation. Introduction. The article highlights the necessity to develop the main strategic directions of modernization of the mechanism for managing the regional economy. The mechanism aims to provide the relevant evaluation of the social and economic policy efficiency at the local and national levels, as well as the efficiency of the development and implementation of the regional economic tools. The author emphasizes the necessity to not only improve, but also differentiate the mechanism to manage the regional economy in order to differentiate the social and economic development. Considering constantly changing market conditions, the article determines the necessity to review the functions of regional social and economic systems within the system of the economic environment functioning, where the decisions of their stable development take place.

Purpose. The purpose of the article is to determine the main strategic directions of modernization of the mechanism for managing the regional economy and the main issues of the managerial regional economic system improvement.

Results. The main strategic directions of modernization of the mechanism to manage the regional economy have been researched. The main issues of the managerial regional economic system improvement have been determined. Taking into account the structured process approach, the mechanism for managing the regional economy has been developed. The development of the managerial regional economic system during the USSR period has been assessed, the main issues have been determined. The main factors to transform the regional economic mechanism in current reality have been studied. The enlarged scheme to assess the efficiency of social and economic regional development has been designed. The research findings reveal that the development of key parameters of modernization of the managerial mechanism based on the differentiation approach is important in conditions of independent functioning of territories and their decentralization.

Conclusions. The author concludes that the improvement of the managerial regional economic system in conditions of their independence considers its permanent monitoring of the efficiency to manage the development of social and economic regions. The choice of differentiated managerial mechanism relevant for the regional development should be based on the data provided by the monitoring. Such approach will allow to decrease in the differentiation level and foster the increase in responsibility of regional authorities related to functioning of the territories managed.

Keywords: region; economic system; modernization; strategy; mechanism.

JEL Classification: O18, P25, R11, R12.

Постановка проблеми. Стратегічне управління є необхідним інструментом управління розвитком соціально-економічних систем різного рівня, у тому числі і регіонального. Це пояснюється стрімкою швидкістю змін, що відбуваються в суспільстві і в економіці, зростанням процесу глобалізації, конкуренцією та іншими факторами. Соціально-економічна модернізація вимагає створення відповідної системи управління регіональним

розвитком, найбільш адекватним інструментом якої в умовах нестабільного ринкового середовища і виступає стратегічне планування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні теоретичні й методологічні засади дослідження економічних процесів на регіональному рівні, підходи до дослідження модернізації в рамках процесів розвитку регіональної економіки представлені в працях таких відомих вчених як: В. Бабаєв, З. Бараник,

І. Бистряков, З. Варналій, А. Гайдуцький, М. Долішній, Б. Буркінський, О. Осауленко, Е. Лібанова, А. Мазур, В. Онищенко, М. Пашута й інших.

Формулювання цілей дослідження. Основною метою статті є уточнення основних стратегічних напрямків модернізації механізму управління економікою регіонів та основних проблем, що виникають при вдосконалюванні системи управління регіонами.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні наукова проблема підвищення ефективності функціонування системи управління економікою регіонів залишається пріоритетною як з погляду держави, так і з позицій регіональної спільноти. Це визначено як об'єктивними зовнішніми й внутрішніми факторами, так і недоліками в самій системі управління, у т. ч.: превалюванням

галузевого й територіального підходів у формуванні регіональних органів влади; дублюванням функцій управління по ряду напрямків діяльності; недостатнім рівнем компетентності керівництва регіонів; фрагментарністю організаційних дій по розвитку системи управління регіоном [1].

Вирішення перерахованих проблем забезпечить проведена модернізація системи управління регіонами, покликана створювати умови для стабільного розвитку бізнесу й підвищення якості життя населення регіонів на основі наявного економічного й організаційно-управлінського потенціалу. На рис. 1 механізм управління представлений у широкому трактуванні з позиції інтеграції цих двох підходів.

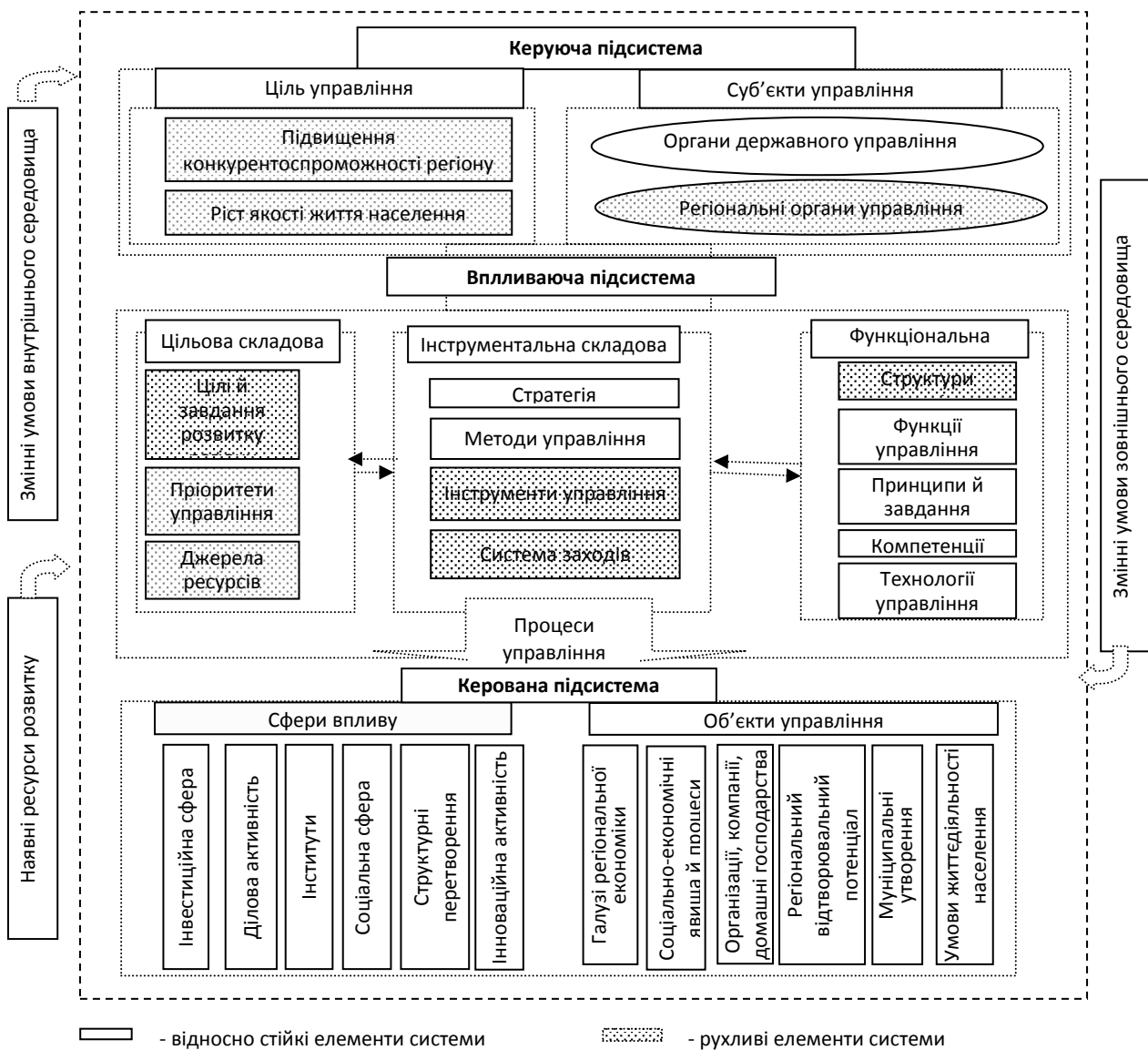

Рисунок 1 – Механізм управління економікою регіонів (у розширеному трактуванні) з позицій структурно-процесного підходу

Джерело: розроблено автором

Зазначимо, що в умовах модернізації системи управління важливо виділити в механізмі управління елементи відносно стійкі (що піддані змінам тільки в результаті кардинальних перетворень: суб'єкти управління; об'єкти й сфери впливу та інші) і рухливі (що змінюються в результаті перманентних трансформацій).

Сучасний етап функціонування національної економіки характеризується модернізацією системи управління, ключовим напрямом якої є посилення самостійності функціонування територій. Оцінка розвитку системи управління економікою регіонів у пострадянський період дозволила [4]:

- виявити наступні закономірності трансформації регіонального управління: істотна залежність характеру й інтенсивності впливів від рішень вищих рівнів влади; взаємозумовленість розвитку управління й відновлення спільних інтересів регіональної спільноти; системний характер аналізу, розробок, рішень, дій органів управління; професійний рівень регіонального управління визначає ступінь реалізації специфічного потенціалу регіону; стратегічна орієнтація регіонального управління, націлена на досягнення конкурентоспроможності регіону;
- зробити висновок, що механізм управління економікою регіонів характеризується істотними недоліками.

У табл. 1 представлені фактори, що спричиняють необхідність удосконалення механізму управління економікою регіонів.

Передбачається, що в результаті модернізації механізму управління вся система буде відповідати наступним вимогам [6]:

- відповідність цілепокладання, стимулювання й регулювання розвитку регіону загальнодержавній соціально-економічній політиці й ринковим умовам господарювання;
- забезпечення координації процесів структурної перебудови й інтеграції економічних інтересів за умови цілісності, збалансованості регіонального господарства;
- найбільш ефективна реалізація власного потенціалу на основі оптимальної комбінації факторів розширеного відтворення, гнучкості й адаптивності регіонального господарства;
- стимулювання й підтримка креативності у всіх сферах життєдіяльності регіонального суспільства й сприяння формуванню інноваційної моделі регіональної економіки;
- забезпечення конкурентоспроможності регіону при взаємовигідному міжрегіональному співробітництві й активному впровадженні в систему світогосподарських зв'язків.

Таблиця 1 **Фактори трансформації механізму управління економікою регіону на сучасному етапі**

Групи факторів розвитку механізму управління регіоном	Позитивно впливають	Негативно впливають
Зовнішні (визначають необхідність удосконалення механізму управління економікою регіонів)	<ul style="list-style-type: none"> – модернізація економіки, формування інноваційної моделі розвитку країни; – включення України в міжнародне співробітництво; – посилення конкуренції на національному й міжнародному рівні; – зміна системи державної підтримки окремих сфер у зв'язку із вступом у СОТ; – орієнтація на підвищення результативності управління соціально-економічним розвитком 	<ul style="list-style-type: none"> – невідповідність змісту державної регіональної політики процесам модернізації; – невідповідність змісту модернізації умовам господарювання в регіонах; – відсутність системності й послідовності процесів реформування регіонального управління
Внутрішні (визначають необхідність диференційованого підходу до удосконалення механізму управління економікою регіонів)	<ul style="list-style-type: none"> – підвищення вимог господарюючих суб'єктів до якості надання державних послуг; – підвищення ролі, значення й впливу суспільства на соціально-економічні процеси; – підвищення рівня знань, компетенцій і творчості всіх працівників органів управління; – посилення самостійності регіонального управління; – забезпечення прозорості системи управління для регіонального суспільства; – зростання ролі й впливу регіонального управління; – удосконалення організаційних структур регіонального управління, підвищення ефективності їх функціонування 	<ul style="list-style-type: none"> – необ'єктивність і несиметричність надаваної інформації; – перевага бюрократичної складової в системі управління; – висока диференціація як по ресурсному забезпеченню, так і за рівнем соціально-економічного розвитку; – різний рівень мотивації й відповідальності державних службовців

Джерело: систематизовано автором на основі [6]

Аналіз особливостей розвитку регіонів України й виявлена тенденція посилення масштабів диференціації соціально-економічного розвитку вимагає не просто вдосконалювання, а диференціації механізму управління.

Високий ступінь диференціації соціально-економічного розвитку регіонів, обумовлений природно-кліматичними й ресурсними особливостями та діяльністю органів регіонального управління. Так, при реалізації сучасного механізму управління не враховується відповідальність за соціально-економічний розвиток території, внесок органів управління в соціально-економічний розвиток території.

Вважаємо, що диференційований підхід може бути представлений як спосіб формування й реалізації механізму управління, що передбачає вибір комбінації рухомих елементів інструментальної складової механізму управління відповідно до типу регіону. Впровадження диференційованого підходу в систему управління регіоном реально здатне створити необхідні умови для прискореного розвитку економіки регіону.

В умовах посилення самостійності функціонування територій і проведення децентралізації важливим завданням є пошук ключових параметрів модернізації механізму управління з позицій диференційованого підходу. Найчастіше таким критерієм виступає рівень соціально-економічного розвитку. Слід зазначити, що

в теорії державного управління відсутня єдність думок по концептуальних основах визначення результативності управління. Традиційна концепція оцінки результативності діяльності органів державного управління ґрунтується на визначенні ефективності діяльності органів виконавчої влади регіонів України. Однак як такий імператив нами запропонована «результативність управління соціально-економічним розвитком».

Результативність управління соціально-економічним розвитком – це якісна характеристика, соціально-економічного розвитку регіону, визначена зіставленням якісного показника «результативність управління в регіоні» і кількісного показника «результативність соціально-економічного розвитку». З огляду на той факт, що результативність – системна категорія, формування якої на кожному рівні управління відбувається під впливом множини специфічних факторів (рис. 2), вимагає чіткого розрізнення «результативність розвитку» і «результативність управління».

«Результативність соціально-економічного розвитку» – кількісна характеристика рівня «самостійного» розвитку регіону, що виступає підсумком опосередкованого впливу органів управління, виражена інтегральним показником, розрахованим на основі порівняння часткових показників соціально-економічного розвитку регіону з відповідною середньоукраїнською величиною.

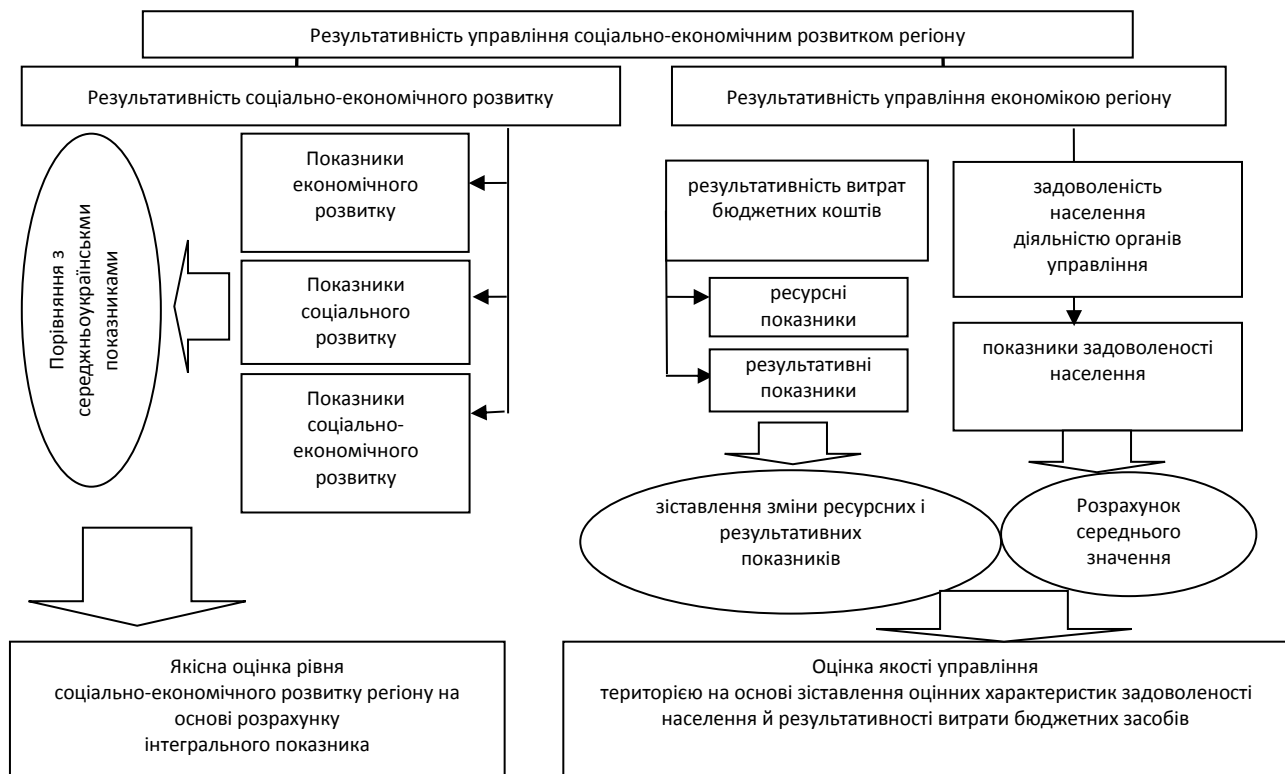

Рисунок 2 – Укрупнена схема оцінки результативності управління соціально-економічним розвитком регіону

Джерело: розроблено автором

Загально визнаною узагальнюючою характеристикою розвитку регіону є рівень соціально-економічного розвитку. Єдність у розумінні цього показника й особливо способів його кількісного виміру відсутня, що істотно ускладнює порівняння територій, планування їх

розвитку й оцінку результативності управління. Аналіз методик оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіонів дозволив виявити їх переваги й недоліки (табл.2).

Таблиця 2 **Переваги й недоліки методик оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіонів**

Назва методу	Принцип побудови	Переваги	Недоліки
Методика комплексної оцінки рівня соціально-економічного розвитку [2].	– формування сукупності часткових індикаторів і їх вагових коефіцієнтів методом експертних оцінок; – розрахунок часткових індикаторів у вигляді відношень показників поточного й базового років; – розрахунок показника по окремих напрямках діяльності й інтегрального показника як суми добутків відповідних індикаторів і вагових коефіцієнтів	Простота, урахування динаміки розвитку; використовувані індекси відображають поточні зміни й більш об'єктивно відображають ефективність управління	Суб'єктивізм у визначенні вагових коефіцієнтів, збереження можливостей формування кумулятивного ефекту, недостатня увага приділяється оцінці якості життя населення, не оцінюється екологічна обстановка
Методика оцінки рівня комплексного розвитку території [3]	– групування локальних показників по блоках; – визначення індикаторів як відхилення від середнього значення по всіх регіонах; – визначення бальної оцінки по кожному блоку з урахуванням вагового коефіцієнта; – визначається бальна оцінка рівня соціально-економічного розвитку для кожного району, – класифікація регіонів по певних групах	Класифікація територій і нормування часткових показників підвищує об'єктивність аналізу, дозволяє підвищити адресність заходів по підвищенню рівня розвитку	Статичний підхід, збереження можливостей формування кумулятивного ефекту
Методика оцінки рівня соціально-економічного розвитку [5]	– класифікація показників по темпах росту до відповідного періоду попереднього року, по досягненню цільових настанов програм соціально-економічного розвитку, по обсягах на душу населення, по обсягах на одного працюючого (зайнятого в економіці) – ранжирування регіонів по показниках	Дана класифікація дозволяє підвищити адресність заходів по підвищенню рівня розвитку території	Пріоритетом є тільки економічна складова, у результаті ранжирування не враховується розмах варіації значень оціночних показників, статичний, орієнтований на минулі результати метод

Джерело: розроблено автором на основі [2, 3, 5]

Використання рекомендованої системи показників не вирішує проблеми їх обґрунтованості, оскільки система показників орієнтована не на інтереси населення, а на звітність регіону.

Для оцінки соціально-економічного розвитку регіону нами запропонована наступна система соціально-економічних показників:

- чисельність населення, тис. чол.;
- середньодушові грошові доходи, тис. грн.;
- середньомісячна номінальна нарахована заробітна плата працівників, тис. грн.;
- обсяг платних послуг на душу населення, тис. грн.;
- частка населення, що проживає в населених пунктах, що мають регулярне автобусне або залізничне сполучення з центром, %;
- частка населення, зайнятого на підприємствах і в організаціях, %;
- обсяг сільськогосподарського виробництва на душу населення, тис. грн.;
- обсяги промислового виробництва на душу населення, тис. грн.;

- сальдований фінансовий результат по організаціях регіону, тис. грн.;
- рентабельність активів, %;
- основні фонди в економіці, млн грн.;
- інвестиції в основний капітал на душу населення, тис. грн.;
- частка населення зайнятого в малому бізнесі від чисельності працюючих всіх підприємств і організацій, %;
- оборот роздрібною торгівлі на душу населення, тис. грн.;
- частка випускників державних (муніципальних) установ початкової, середньої й вищої професійної освіти, що працевлаштувалися по отриманій професії в перший рік, у загальній чисельності випускників таких установ.;
- загальна площа житлових приміщень, що припадає на одного жителя, кв. м.

В основі вибору показників лежать два принципи: по-перше, опосередкований характер впливу органів регіонального управління на величину показника (у цьому випадку показники відображають сформований

рівень соціально-економічного розвитку); по-друге, у сукупність включені показники, ріст яких відображає підвищення результативності соціально-економічного розвитку (це дозволить за всіма показниками зробити «згортку» і розрахувати єдиний інтегрований показник).

Результативність управління економікою – це характеристика результату цілеспрямованого «втручання» органів управління в ключові процеси життєдіяльності регіону, вираженого приростом цільових характеристик росту й розвитку й порівняного з витратами на його досягнення. У цьому розумінні ця характеристика представляється ключовою в оцінці якості діяльності органів управління економікою регіону, а способом її виміру повинне бути співвідношення зміни ресурсних і результативних показників розвитку регіону. Крім того, варто враховувати фактор задоволеності населення діяльністю органів регіонального управління. Таким чином, оцінка результативності управління передбачає: по-перше, оцінку задоволеності населення діяльністю органів регіонального управління, по-друге, оцінку результативності витрати бюджетних коштів.

При відсутності стандартів якості послуг, надаваних органами управління, якість може бути оцінена тільки рівнем задоволеності клієнтів. Задоволеність у цьому випадку включає достатність кількості одержуваних послуг (недостатність обсягу послуг знайде відбиття в рівні задоволення споживачів), сприймана суспільством важливість послуг, що надаються, і якості

в його класичному розумінні (ступеня задоволення матеріальних і духовних потреб кожним окремим видом послуг). Але при цьому рівень достовірності цього показника не можна визнати об'єктивним, оскільки опитування населення найчастіше мають формальний характер, інструментарій, що визначає їх обґрунтованість, не відпрацьований, відповідальність за достовірність результатів відсутня.

Перетворення організаційної структури управління регіоном дозволить зменшити чисельність працівників держапарату; усунути паралелізм, дублювання функцій, зайву опіку з боку державних органів управління; підвищити оперативність, гнучкість, адаптивність, творче наповнення, якість і ретельність управлінських рішень і дій; розширити використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі управління; зміцнити територіальний принцип управління економікою регіону.

Висновки. Таким чином, удосконалення системи управління економікою регіонів в умовах посилення їх самостійності передбачає проведення перманентного моніторингу результативності управління соціально-економічним розвитком територій. На основі результатів моніторингу повинен відбуватися вибір того диференційованого механізму управління, що відповідає типу розвитку регіону. Це, з одного боку, дозволить знизити рівень диференціації розвитку територій, з іншого боку, буде сприяти підвищенню відповідальності органів регіональної влади за функціонування керованої території.

Література:

1. Гедз М. Й. Підходи до формування стратегії модернізації економіки регіону. *Ефективна економіка*. 2012. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3299> (дата звернення 26.09.2020р.)
2. Коритько Т. Ю. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку регіону. *Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку*. 2012. №4. с. 152-160.
3. Модернізація державного управління та європейська інтеграція України / Ковбасюк Ю. В., Ващенко К. О., Сурмін Ю. П. [та ін.]. Київ : НАДУ, 2013. 120 с.
4. Nazarova, L., Glubochenko K. Porudeyeva T (2019). Socio-economic System Evaluation of Ukrainian Black Sea. *Journal of Danubian Studies and Research*, Vol. 9, No.2 P. 121-134.
5. Топалова І. А. Формування потенціалу ресурсного забезпечення економіки регіону: теоретичний аспект *Ефективна економіка*. 2020. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2020/65.pdf (дата звернення 27.09.2020р.)
6. Структурні перетворення в Україні : передумови модернізації економіки / А. П. Павлюк, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська [та ін.]; Київ: НІСД, 2012. 104 с.
7. Competitiveness, Productivity and Economic Growth across the European Regions / B. Gardiner, R. Martin, P. Tyler. London, 2004. URL: infomgt.bi.no/euram/material/p-brykova.doc (дата звернення 28.09.2020).
8. Guidelines on Local Government Borrowing and Recent Developments in South East Europe. Which debt instrument is suitable? URL: <http://www.nalas.eu/borrowing/3.html> (дата звернення 27.10.2020).
9. Cambridge Econometrics (2003). A Study on the Factors of Regional Competitiveness, A final report for The European Commission Directorate-General Regional Policy, University of Cambridge. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/3cr/competitiveness.pdf (дата звернення 22.09.2020).
10. European social model. URL: www.eurofound.europa.eu (дата звернення 27.09.2020).

References:

1. Gedz, M. J. (2012). Pidhody do formuvannya strategiyi modernizaciyi ekonomiky` regionu. *Efektyn`vna ekonomika*, 11. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3299> [in Ukrainian].
2. Korytko, T. Yu. (2012). Strategichne planuvannya social'no-ekonomichnogo rozvy`tku regionu. *Strategiya i mexanizmy` reguluyvannya promy`slovogo rozvy`tku*, 4, 152-160 [in Ukrainian].
3. Kovbasyuk, Yu. V. (2013). *Modernizaciya derzhavnogo upravlinnya ta yevropejs`ka integraciya Ukrayiny*, ` K, NADU [in Ukrainian].
4. Nazarova, L., Glubochenko, K. & Porudeyeva, T (2019). Socio-economic System Evaluation of Ukrainian Black Sea. *Journal of Danubian Studies and Research*, 9(2), 121-134 [in English].

5. Topalova, I. A. (2020). Formuvannya potencialu resursnogo zabezpechennya ekonomiky` regionu: teorety`chny`j aspekt. *Efekty`vna ekonomika*, 10. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.10.63 [in Ukrainian].
  6. Zhalilo, Ya. (2012) *Strukturni peretvorennya v Ukraini : peredumovy` modernizaciyi ekonomiky*. K.: NISD [in Ukrainian].
  7. Gardiner, B. Martin, R. Tyler, P. (2004). Competitiveness, Productivity and Economic Growth across the European Regions. London. Retrieved from infomgt.bi.no/euram/material/p-brykova.doc [in English].
  8. Guidelines on Local Government Borrowing and Recent Developments in South East Europe. Which debt instrument is suitable? Retrieved from: <http://www.nalas.eu/borrowing/3.html> [in English].
  9. Cambridge Econometrics (2003). A Study on the Factors of Regional Competitiveness, A final report for The European Commission Directorate-General Regional Policy, University of Cambridge. Retrieved from: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/3cr/competitiveness.pdf [in English].
  10. European social model. Retrieved from: www.eurofound.europa.eu [in English].
-

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License